

КЛЮЧОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЄС ТА УКРАЇНІ

Сергій Глотов

кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу питань захисту прав інтелектуальної власності
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: 0000-0002-6496-4162

У статті представлений доктринально-порівняльний аналіз інструментів захисту прав інтелектуальної власності у ЄС та Україні через адміністративні процедури. У контексті українського законодавства запропоновано шляхи гармонізації з *acquis* ЄС. Обґрунтовано, що адміністративні процедури формують «першу лінію» превентивного правозастосування. Зазначено, що вони не ізольовані, а вбудовані у багаторівневу систему, де приватна автономія сторін, судовий захист і кримінальна відповідальність доповнюють одне одного. Зауважено, що право інтелектуальної власності є залежним від волі держави гарантувати дотримання таких прав.

Ключові слова: адміністративні процедури, захист прав, інтелектуальна власність, превентивність захисту

Постановка проблеми. Проблемою, що потребує вирішення, є розрив між європейською парадигмою адміністративного правозастосування у сфері інтелектуальної власності та українською інституційно-процедурною практикою. У ЄС митні інструменти, процедури патентних відомств (офісні процедури) і горизонтальні обов'язки онлайн-посередників вибудовані як узгоджена превентивно-реактивна екосистема. Натомість в Україні ключові елементи цієї архітектури впроваджені нерівномірно: митний реєстр прав інтелектуальної власності та взаємодія митниці з правовласниками залишають простір для деталізації строків, форм і обміну даними; позасудове припинення онлайн-порушень за чинним законом про авторське право має фрагментарні процесуальні гарантії та не забезпечує повної сумісності з логікою Регламенту (ЄС) 2022/2065 від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг та внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС (Закон про цифрові послуги) [8]; адміністративний перегляд в Апеляційній палаті НОІВ потребує посилення незалежності, єдності стандартів доказування, цифровізації та відкритості матеріалів справ.

Відтак центральне наукове питання полягає в тому, як сконструювати цілісну «процедурну біблію» адміністративного захисту прав інтелектуальної власності в Україні, що одночасно відповідатиме вимогам *acquis* та забезпечуватиме належні правові процедури (*due process*), пропорційність і вимірювану ефективність. Тому дослідницьким завданням статті є ідентифікувати нормативні прогалини й інституційні дисбаланси.

Літературний огляд. Адміністративні процедури в системі захисту прав інтелектуальної власності як правове явище привертало увагу низки дослідників і науковців в Україні та за кордоном, серед яких І. Катеринчук, А. Хрідочкін, О. Михальський, Г. Швець, В. Хома, І. Стрижак, А. Олі (А. Ohly), А. Кур (А. Kur), Т. Трідімас (Т. Tridimas) та інші. Проте станом на сьогодні на теренах вітчизняної юридичної науки бракує робіт, присвячених комплексному огляду, питанням удосконалення з метою максимального наближення таких процедур в Україні до *acquis* ЄС в умовах євроінтеграційних процесів. Ця стаття покликана заповнити вказану прогалину.

Мета дослідження полягає у доктринально-порівняльному аналізі адміністративних процедур у системі захисту прав інтелектуальної власності ЄС та України, з акцентом на їхній превентивній функції та значенні як «першої лінії» правозастосування. Автор прагне показати, що саме адміністративні механізми — митні, відомчі (офісні) та цифрові — формують основу ефективного, швидкого і пропорційного реагування на порушення прав, доповнюючи інші форми правового захисту. Стаття має на меті визначити нормативні прогалини й інституційні дисбаланси української системи, запропонувати шляхи її гармонізації з *acquis* ЄС та обґрунтувати концепцію цілісної «процедурної біблії» адміністративного захисту, побудованої на принципах належного процесу, пропорційності, прозорості та вимірюваної ефективності.

Виклад основного матеріалу. У системі інтелектуальної власності розрізняють принаймні три контури захисту: (i) судовий (цивільний/кримінальний/адміністративний); (ii) квазісудовий — позасудові способи врегулювання спорів, які дають змогу сторонам дійти рішення без повноцінного судового процесу (*Alternative Dispute Resolution*), наприклад UDRP для доменних імен; (iii) адміністративний — рішення ухвалюють органи публічної влади або відповідні офіси інтелектуальної власності, що діють як своєрідний спеціалізований адміністративний трибунал із чіткими строками, доказовими стандартами і процесуальними гарантіями (право бути почутим, мотивоване рішення, інстанційне оскарження тощо) у межах процедур, які не є класичним судочинством.

Саме цей третій контур, який забезпечує превентивність захисту, швидкість, експертизу (*ex ante* контролі, призупинення, блокування), є предметом цього дослідження.

Адміністративні процедури в системі захисту прав інтелектуальної власності є організованим набором дій публічної влади та уповноважених інституцій, спрямованим на швидке, пропорційне й технічно компетентне реагування на ризики порушення прав ще до або замість повноцінного судового процесу. Їхня сутність у поєднанні превенції, спеціалізованої експертизи та управління ризиками: митниця зупиняє підозрілі товари на кордоні, офіси інтелектуальної власності розглядають протести, заперечення чи заяви про визнання прав недійсними, а платформи та провайдери в онлайн виконують процедури з повідомлення (потенційних) порушників та вчинення дій щодо незаконного контенту. В усіх цих випадках ідеться не про приватну «самодопомогу», а про врегульовані законом механізми з чіткою компетенцією органу, процесуальними гарантіями для всіх сторін і можливістю подальшого судового контролю.

Функція таких процедур полягає в тому, щоб зменшити грошові витрати та певною мірою знівелювати часові втрати, що є неминучим для судового захисту. Водночас вони дають змогу дієво запобігти шкоді. І це має кумулятивний ефект. Контрафакт, піратство, недобросовісні реєстрації та слабкі патенти шкодять тим більше, чим довше залишаються в обігу; саме тому зупинка на кордоні, оперативне видалення нелегального контенту або швидке адміністративне визнання недійсності охоронного документа часто ефективніші за пізню компенсацію. Важливо те, що адміністративна модель дає змогу опертись на технічну експертизу та стандартизовані процедури: митники працюють з профілями ризику та ідентифікаційними матеріалами правовласника; офіси інтелектуальної власності застосовують галузеві критерії охо-

роноздатності; онлайн-посередники — так звану модель *notice-and-action*¹. Таке стандартизоване юстування випадків про можливе порушення прав формує передбачуваність дій держави й ринку та створює ефект загального стримування.

Важливо, що вказані процедури слугують не лише інтересам правовласника, а й публічним цілям — добросовісній конкуренції, безпеці та якості товарів, захисту споживача та фіскальній дисципліні. Вони допомагають очищати ринок від небезпечної продукції та інформаційного шуму, підтримують інноваційні інвестиції, а також зменшують навантаження на судову систему, залишаючи судам розв'язання складних або спірних питань права. Для економіки знань це критично: швидкий і пропорційний адміністративний захист знижує ризикову складову в правовідносинах ліцензування, полегшує трансфер технологій і підвищує довіру до реєстрів та правового титулу.

Водночас адміністративні процедури не є спрощеним правосуддям. Їхня легітимність тримається на процесуальних запобіжниках: визначеності компетенції, прозорості критеріїв, праві бути почутим, обґрунтованості рішення, можливості перегляду в органах вищого рівня за вертикаллю та судового оскарження. Принцип пропорційності не лише дає змогу діяти швидко, а й захищає свободу вираження поглядів, добросовісне використання й конкуренцію: тимчасове блокування не повинно перетворюватися на непропорційне обмеження, а знищення товарів — відбуватися без належної перевірки. Там, де у залучених сторін асиметрія ресурсів, процедура повинна мінімізувати ризики помилок на користь сильнішого учасника ринку, забезпечити повідомлення, зрозумілі строки та доступні засоби захисту.

Їхня мета ширша за мету створення умов для звичайного використання прав інтелектуальної власності. Адміністративні процедури структуровано продукують і поширюють інформацію: набори даних митниці та офісів інтелектуальної власності, публічні реєстри рішень, статистика сповіщень — усе це формує інформаційну інфраструктуру правозастосування, з якої вчаться учасники ринку, регулятори та суди. Регулярність і відкритість таких даних створює підзвітність, дає змогу коригувати політики, виявляє зловживання і вузькі місця процедур. Отож адміністративний контур є одночасно механізмом реалізації норм і каналом безперервного зворотного зв'язку для регуляторної еволюції.

Сутнісною рисою є й те, що адміністративні процедури не існують у вакуумі: вони вбудовані у багаторівневу систему, де приватна автономія сторін, судовий захист і кримінальна відповідальність доповнюють одне одного. Діагностування офісом інтелектуальної власності (патентним відомством) недійсності патенту не скасовує можливості звернутися до суду, проте дає швидко експертну перевірку; митне призупинення не визначає остаточної правоти сторін, однак запобігає шкоді, поки правовласник підтвердить вимоги; механізми з повідомлення про порушення та вчинення дій, передбачених для провайдерів послуг обміну контентом, не підміняють авторське право, проте створюють дисципліну операторів послуг. Усі ці елементи працюють як взаємні запобіжники: адміністративна швидкість урівноважується судовим контролем, а судова «глибина» — адміністративною оперативністю.

Зрештою їхня цінність у досягненні балансу між стимулюванням творчості й інновацій та відкритістю ринку, між ефективним правозастосуванням і охороною фундаментальних прав, між інтересами правовласника та легітимними інтересами користувачів, конкурентів і суспільства. Коли адміністративні механізми спроектовані як прозорі, пропорційні й підконтрольні суду, вони стають «першою лінією» захисту, що не лише блокує

¹ Notice-and-action — це процедура для онлайн-посередників, за якою після отримання належно оформленого повідомлення про незаконний або такий, що порушує права інтелектуальної власності, контент платформа оперативно перевіряє мінімальні вимоги та вчиняє дію (зняття претензії, блокування, обмеження доступу), повідомляє розміщувача, надає йому право на контрповідомлення (оскарження), фіксує рішення та забезпечує прозорість і пропорційність (зокрема, щодо повторних порушників і зловживань).

порушення, а й зменшує саму ймовірність їх виникнення. Саме тому сучасні системи інтелектуальної власності дедалі виразніше спираються на адміністративні процедури: вони перетворюють право з реактивного інструмента на превентивну, керовану та інституційно стійку практику управління інтелектуальними активами.

Водночас, розмірковуючи про адміністративні процедури, особливо в системі захисту прав інтелектуальної власності, слід завжди керуватися презумпцією, що об'єктом правового захисту може бути лише таке право, яке здатне до примусового здійснення. *Ubi jus, ibi remedium* («де є право — там є засіб захисту»). Власне ця римська максима лежить в основі згаданої тези. Тут також варто згадати класичну формулу за фон Єрінгом: «права — це юридично захищені інтереси» («*Rechte sind rechtlich geschützte Interessen*») [1, с. 327]. Зазначене вище неминує виводить нас на те, що право інтелектуальної власності є залежним від волі держави. Ідеться не про банальність «державі належить сила», а про глибшу конструкцію позитивного права: юридичне «право» у строгому сенсі — це не тільки декларація інтересу чи моральна претензія, а й інституційно забезпечена можливість вимоги, що корелює з обов'язком іншої сторони та підкріплюється санкцією. У сфері інтелектуальної власності ця конструкція особливо прозора: обмеження доступу до нематеріальних об'єктів не спирається на фізичний контроль [2, с. 753], як для звичайної власності, а створюється виключно правопорядком — нормами, процедурами, органами, бюджетами та судовою практикою. Без рішучості держави підтримувати ці рамки виключності зникає, розчиняючись у технічній можливості безкоштовного копіювання.

Воля держави в цьому контексті — не акт сваволі, а сукупність узгоджених рішень законодавця, адміністрації та суду, які перетворюють абстрактні інтереси авторів та інноваторів на дієві претензії до третіх осіб. Вона проявляється у визначенні обсягу прав і меж винятків, у створенні процесуальної інфраструктури — від митних припинень до платформних процедур «повідомив про порушення, а потім дій», — у фінансуванні органів, спроможних ці процедури виконати, і в готовності судової влади надавати реальні засоби захисту. Рівно так само вона проявляється в обмеженнях: у збереженні простору для свободи вираження, освіти і наукових досліджень, у контролі пропорційності санкцій, у запобіганні цензурі. Інтелектуальна власність — це конструкція рівноваги між стимулом до творчості та суспільним інтересом у доступі до знань; гарантія права тут означає не лише силу примусу, а й культуру юридичного стримування.

Часто заперечують, що сучасна екосистема інтелектуальної власності спирається не тільки на державу: приватні договори, саморегуляція платформ, технологічні засоби захисту, галузеві стандарти, навіть репутаційні механізми працюють як паралельні канали забезпечення [3, с. 477; 4, с. 556; 5, с. 19–21; с. 137–139; 6, с. 158–159]. Це правильно, однак усі ці інструменти паразитують на державному фундаменті. Договір вартує стільки, скільки й можливість його судового виконання; технічний захист має сенс доти, доки існують правові заборони на його обходження; алгоритмічні правила платформ відсилають до публічних норм і ризиків державного нагляду; міжнародні зобов'язання існують рівно настільки, наскільки національні органи готові їх імплементувати. Навіть «ринкове» вирішення спорів через переговори або медіацію набуває значення під тиском імовірного судового позову чи адміністративного припинення доступу. Іншими словами, приватний порядок має зуби лише завдяки готовності держави, зрештою, поставити крапку.

Це ж саме підкреслює і негативний досвід: там, де держава свідомо утримується від застосування наявних інструментів або хронічно недофінансовує їх, гарантія прав стрімко еродує. Піратські бібліотеки, маркетплейси з масовим контрафактом, мертві патенти, що роками висять у реєстрах через відсутність швидких процедур недійсності, — усе це не дефекти теорії, а індикатори браку політичної волі. Право існує, однак не працює, оскільки ланцюг спроможності розірвано: немає людських і технічних ресурсів, відсутні прозорі дедлайни, не ведеться якісна статистика, судова практика

непередбачувана. Воля держави у сфері інтелектуальної власності — це завжди конкретика: скільки інспекторів у митниці, скільки експертів в Офісі інтелектуальної власності, які ключові показники ефективності у платформи, який бюджет на аналітику, наскільки доступні та відтворювані процедури для малих та середніх компаній, чи є апеляція і публікація рішень.

Проте воля не тотожна максимізації санкцій. Коли держава намагається гарантувати право інтелектуальної власності через надмірний примус, нехтуючи винятками та публічними інтересами, з'являється так званий охолоджуючий ефект (*chilling effect*): освітні та культурні практики стискаються, технологічні інновації сповільнюються, а легітимність системи падає. Звідси ключове розрізнення між силою та гарантією: гарантія — це не просто спроможність покарати, а інституційно вибудована довіра до того, що спір буде розв'язано швидко, справедливо та передбачувано, з повагою до протилежних інтересів. У цій рівновазі адміністративні процедури відіграють роль «першої лінії» оборони: вони стримують шкоду, що множитьсЯ в часі, і водночас створюють інформаційний контур правозастосування — дані про призупинення, видалення, протести, недійсність, — завдяки якому система вчиться на власних помилках.

Зрештою інтелектуальна власність — це політичний вибір у чистому вигляді. Держава вирішує, які блага робити виключними, на який строк, за яких умов і з якими корективами доступу. Вона може посилити чи послабити охорону, вивести частину результатів у публічну сферу, вимагати відкритих ліцензій у публічно фінансованих дослідженнях, вибудувати співпрацю з посередниками так, щоб мінімізувати зловживання. Кожна з цих дій — прояв тієї самої волі, без якої право інтелектуальної власності залишається паперовою конструкцією. Якщо ми приймаємо вихідну презумпцію про примусовість як ознаку юридичного права, то висновок неминучий: гарантія права інтелектуальної власності — це не природний стан речей і не автоматична функція ринку, а безперервно відтворюваний державний проєкт, який потребує не лише сили, а й розсудливості, доказовості, відкритості та поваги до свободи. Саме тому справжня воля держави у цій сфері вимірюється не гучністю декларацій, а якістю (адміністративних) процедур і довірою до них.

Адміністративні процедури в системі права ЄС. На рівні права Євросоюзу до адміністративних процедур можуть належати:

- i) митне припинення обігу товарів за наявності підозри у порушенні прав інтелектуальної власності (Регламент (ЄС) № 608/2013 від 12 червня 2013 року щодо забезпечення митними органами дотримання прав інтелектуальної власності та про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1383/2003 [7]);
- ii) взаємодія з онлайн-посередниками (Регламент (ЄС) 2022/2065 від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг та внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС (Закон про цифрові послуги) [8], ст. 17 Директиви 2019/790 «Про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС» від 17 квітня 2019 року [9]) — сповіщення та дії проти незаконного контенту, включно з порушеннями прав інтелектуальної власності;
- iii) відомчі адміністративні процедури, що втілюються через офіси інтелектуальної власності (EUIPO (заперечення/анулювання для позначень і дизайнів) та спостереження/координація через Європейську обсерваторію з питань порушень прав інтелектуальної власності (Регламент (ЄС) № 386/2012 від 19 квітня 2012 року про доручення Управлінню з гармонізації на внутрішньому ринку (торговельні марки та промислові зразки) завдань, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, включаючи об'єднання представників державного та приватного секторів у рамках Європейської обсерваторії з питань порушень прав інтелектуальної власності [10]); а також оновлені адміністративні процедури щодо промислових зразків (Регламент (ЄС) 2024/2822 Європейського Парламенту і Ради від 23 жовтня 2024 року про вне-

сення змін до Регламенту Ради (ЄС) № 6/2002 про промислові зразки Співтовариства та про скасування Регламенту Комісії (ЄС) № 2246/2002 [11]).

Адміністративні процедури в системі права України. В Україні, відповідно, до адміністративних процедур можуть належати:

- i) митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності (ст. 398 Митного кодексу України [18]) і процедури призупинення митного оформлення (Митний кодекс України, накази Міністерства фінансів України [12], своєрідні ненормативні рекомендації [13]);
- ii) позасудова процедура припинення порушень авторського права в інтернеті (Закон України «Про авторське право і суміжні права» [19]);
- iii) визнання недійсними патентів на винаходи та корисні моделі, свідоцтв на промислові зразки, свідоцтв на торговельні марки в адміністративному порядку Апеляційною палатою НОІВ (Регламент Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності, затверджений наказом Міністерства економіки України від 23 листопада 2023 року № 17768 [14]).

Митні процедури за правом ЄС. Регламент (ЄС) № 608/2013 встановлює митну процедуру протидії порушенням прав ІВ за наявності підозри щодо товарів під митним наглядом (контролем) у всіх митних ситуаціях (ввезення, вивезення, реекспорт, вільні зони, призупинені процедури), яка запускається або за заявою правовласника (AFA²) — національною чи «Союзною» (з дією у кількох державах-членах) — або з ініціативи митниці до подання заяви. Після ідентифікації підозрілих товарів митниця призупиняє їх випуск чи затримує, протягом одного робочого дня повідомляє декларанта або власника та правовласника і може надати описову інформацію та зображення для оперативної оцінки. Базова спрощена модель передбачає знищення товарів за письмовою згодою правовласника та згодою або відсутністю заперечення з боку декларанта (власника) протягом 10 робочих днів (3 робочих дні — для швидкокопсуваних товарів) з можливістю одноразового продовження ще на 10 днів; якщо згоди немає і мовчазна згода не настала, правовласник повинен ініціювати провадження про порушення прав інтелектуальної власності. Окремий режим для малих відправлень діє за попереднього вибору в AFA і дозволяє митниці знищувати контрафакт/піратську продукцію без необхідності кожного разу запускати судову процедуру, за процедурою з повідомленням і 10-денним вікном для отримання заперечень декларанта; у разі мовчання допускається презумпція згоди на знищення. Форми заяв та продовжень строків уніфіковано Імплементативним регламентом № 1352/2013 [15], а обмін даними (зокрема, персональними) забезпечується через єдину інформаційну систему COPIS (*CO*unterfeit and *anti*-Piracy Information System), створену Єврокомісією, з чіткими запобіжниками щодо захисту даних. До позитивних рис належать швидкість і передбачуваність завдяки жорстким процесуальним строкам і механізму «мовчазної згоди», зменшення навантаження на суди завдяки спрощеному знищенню та спеціальному режиму для малих відправлень, а також широка матеріальна сфера дії, яка охоплює не лише торговельні марки, авторське право, промислові зразки та географічні зазначення, а й, зокрема, патенти, корисні моделі, топології інтегральних мікросхем, сорти рослин та комерційні найменування.

² Згідно зі ст. 2, 3, 4, 5, 6, 11(1), 12(4), 23, 26, 31–33 Регламенту (ЄС) № 608/2013, AFA (*Application for Action*) — це заява правовласника до митних органів ЄС про вжиття заходів проти підозрюваних у порушенні прав інтелектуальної власності конкретних товарів. Її подають як національну (для однієї держави-члена) або «Союзну» (для кількох держав), після чого митниця може призупиняти випуск або затримувати товари й діяти за спрощеною процедурою знищення. Рішення за AFA встановлює період, упродовж якого митниця діє, і цей період не може перевищувати одного року з можливістю подальшого продовження; якщо митниця діє з власної ініціативи, правовласник повинен подати AFA протягом чотирьох робочих днів від повідомлення про затримання. На практиці AFA подається електронно як eAFA через IP Enforcement Portal (IPEP), дані про неї ведуться в системі COPIS, а уніфіковані форми затверджені Імплементативним регламентом.

Взаємодія з онлайн-посередниками. Питання про зобов'язання та відповідальність онлайн-посередників з точки зору ст. 17 Директиви 2019/790/ЄС нами детально було розкрито в одній з нещодавніх робіт [16]. Тому тут більш детально зупинимося на Регламенті (ЄС) 2022/2065 (Закон про цифрові послуги). Цей акт вибудовує «горизонтальну» дисципліну для всіх посередників — від хостинг-сервісів до онлайн-платформ — і водночас зберігає фундаментальну заборону загального моніторингу: на провайдерів не можна покладати обов'язок проактивно відслідковувати весь контент або полювати за фактами порушень. На практиці ядром стає прозора процедура *notice-and-action*: хостинги повинні забезпечити зручні електронні канали для повідомлень про незаконний контент, оперативно ухвалювати рішення та надавати адресатам мотивовані пояснення; платформи доповнюють це внутрішнім розглядом скарг, можливістю позасудового врегулювання, пріоритетною обробкою сигналів «довіrenих заявників», а також запобіжниками проти зловживань, включно з тимчасовим відстороненням «серійних» порушників чи авторів безпідставних скарг. Для VLOPs/VLOSEs³ додається системний рівень відповідальності: щорічні оцінки ризиків і заходи їх пом'якшення, незалежні аудити, розширена прозорість та доступ дослідників до даних — з особливим акцентом на поширенні незаконного контенту, куди на практиці прямо потрапляють піратство і продаж контрафакту. Хоча Регламент (ЄС) 2022/2065 не створює автономної IP-процедури, він працює у зв'язі з Директивою 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності [17] і національним правом: порушення прав інтелектуальної власності кваліфікуються як незаконний контент у межах стандартних каналів повідомлення і реагування, що підвищує операційність адміністративних реакцій проти піратства та контрафакту та уніфікує роботу платформ по всьому ЄС. Загальна дата застосування правил для посередників настала 17 лютого 2024 року.

Відомчі (офісні) адміністративні процедури. Офіс інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) (далі — Офіс) перетворює «офісні» механізми на повноцінний фронт правозастосування. Регламент (ЄС) 386/2012 офіційно поклав на EUIPO вирішення координаційних завдань у сфері боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності та призначив Європейську обсерваторію з порушень прав інтелектуальної власності центром експертизи, обміну даними й практиками між державним і приватним секторами. Це зміцнює адміністративну співпрацю й підвищує оперативність реакцій на контрафакт і піратство поза судом. На процедурному рівні EUIPO забезпечує швидкі та відносно недорогі адміністративні провадження щодо позначень і промислових зразків — заперечення (протести) проти заявок, а також скасування/визнання недійсності зареєстрованих прав — за уніфікованими правилами та публічними настановами Офісу, що зменшує потребу в тривалих судових процесах. Реформа законодавства про дизайни додатково модернізує цю інфраструктуру: Регламент (ЄС) 2024/2822 від 23 жовтня 2024 року про внесення змін до Регламенту Ради (ЄС) № 6/2002 про промислові зразки Співтовариства та про скасування Регламенту Комісії (ЄС) № 2246/2002 оновив матеріальні та процедурні норми, уніс нову термінологію «*EU design*» (замість «*Community design*»), передбачив цифрові аспекти та поетапне набрання чинності. Перша фаза застосовується з 1 травня 2025 року, а положення, що потребують імплементаційних актів (зокрема, для нових і цифрових типів дизайнів), запрацюють з 1 липня 2026 року. У свою чергу EUIPO оновив

³ VLOPs і VLOSEs — це спеціальні категорії сервісів за Регламентом (ЄС) 2022/2065: *very large online platforms* (дуже великі онлайн-платформи) та *very large online search engines* (дуже великі онлайн-пошукові системи). Ними стають платформи або пошуковики, які мають ≥ 45 млн середньомісячних активних отримувачів послуг у ЄС ($\approx 10\%$ населення ЄС) і офіційно позначені Єврокомісією за процедурою ст. 33 цього регламенту після публікації провайдером своїх показників користувачів. Для таких сервісів діють посилені обов'язки: щорічні оцінки системних ризиків (ст. 34), вжиття заходів їх пом'якшення (ст. 35), незалежні аудити (ст. 37), розширена прозорість та доступ дослідників до даних (ст. 40), а також підвищені вимоги до звітності (зокрема ст. 42(4)).

Настанови з експертизи, щоб відразу підхопити зміни. У підсумку «офісні» інструменти — Європейська обсерваторія з питань порушень прав інтелектуальної власності, стандартизовані дії співпраці та адміністративні процедури щодо протестів і скасування — працюють як швидша й дешевша альтернатива судам, що робить правозастосування максимально релевантним до сучасних ринкових і технологічних реалій.

Україна й *acquis* ЄС: модернізація адміністративних ІВ-процедур. Щоб наблизити українські адміністративні процедури у сфері захисту інтелектуальної власності до *acquis* ЄС, потрібна узгоджена модернізація всіх трьох сфер (контурів): митних заходів, позасудового припинення онлайн-порушень авторського права та постгрантового адміністративного перегляду патентів.

У митному блоці доцільно привести Порядок ведення митного реєстру та практику дій митниці [20] до моделі Регламенту (ЄС) 608/2013: уніфікувати заяву правовласника (AFA) і набір обов'язкових реквізитів, прямо закріпити можливість ініціативних дій митниці з наступним підтвердженням AFA, імплементувати спрощене знищення з чіткими процесуальними строками та презумпцією згоди, а також окремий режим для невеликих відправлень. Паралельно необхідно стандартизувати обмін даними (включно з персональними) і строки їх зберігання за зразком COPIS, щоб забезпечити сумісність з європейськими профілями ризику та статистично-аналітичну роботу. Сьогоднішній порядок реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності та подання заяв до митного реєстру в Україні функціонує, однак потребує деталізації саме цих інструментів і процесуальних гарантій, аби митний фільтр на кордоні працював швидко, передбачувано і пропорційно, як того вимагає підхід ЄС до прикордонного правозастосування.

У цифровому середовищі логіка повинна зміститися від фрагментарних *notice-and-takedown* процедур до цілісної, прозорої й гарантовано змагальної системи на зразок того, як це викладено в Регламенті (ЄС) 2022/2065, у межах якого порушення прав інтелектуальної власності кваліфікується як «незаконний контент». Це означає законодавче закріплення стандартизованих кроків з повідомлення про порушення із наступним вчиненням відповідних дій з обов'язковими елементами належного повідомлення, мотивованими рішеннями провайдера, обов'язковим інформуванням користувача-завантажувача й дієвим контрповідомленням; створення внутрішнього механізму розгляду скарг та можливості позасудового врегулювання; впровадження інституту «довірених заявників» з пріоритетним обробленням звернень; розроблення запобіжників проти зловживань (зокрема заходів до регулярних порушників і до авторів недобросовісних скарг); а також забезпечення регулярної прозорості (звітності) щодо модераторських дій. Для найбільших гравців повинен діяти підвищений, «системний» режим управління ризиками поширення піратського контенту (щорічні оцінки ризиків, аудити, доступ дослідників до даних), за умови збереження заборони загального моніторингу і безпечних гаваней за належного реагування. Така перебудова повинна лягти на існуючу матерію Закону України «Про авторське право і суміжні права», чітко погоджуючи процедури з принципами Директиви 2004/48/ЄС щодо пропорційності, ефективності та недопущення перешкод законній торгівлі, — тоді адміністративна реакція на піратство та контрафакт стане більш швидкою та уніфікованою, а права користувачів і провайдерів — краще процесуально захищеними.

Нарешті, у сфері визнання патентів недійсними за процедурами *post-grant opposition* необхідно інституційно вдосконалити Апеляційну палату НОІВ відповідно до стандартів офісних процедур ЄС та практики ЕПО/EUIPO: законодавчо закріпити структурну незалежність і несумішуваність функцій експертизи та перегляду; деталізувати стандарти доказування, порядок усних слухань та строки розгляду; забезпечити повну цифровізацію проваджень і відкритий доступ до матеріалів справ; передбачити гнучкі способи часткової недійсності через обмеження формули (зокрема, під час розгляду) і процесуальні рамки для рішень через мирові угоди; уніфікувати й оприлюднювати мотивовані

рішення колегій. Уже чинна в Україні модель адміністративного оскарження й визнання недійсності, зокрема дев'ятимісячний строк для заяв щодо винаходів, рухається у правильному напрямі, однак потребує доопрацювання в ключі європейської парадигми «швидко-дешево-якісно з гарантіями справедливості». Саме так працюють адміністративні протести (заперечення) та скасування у системі ЄС для торговельних марок і дизайнів. Вирівнювання процесуальних стандартів НОІВ з європейськими патентними відомствами (прозорість, рівність сторін, право бути почутим, належне обґрунтування) зробить перегляд у рамках процедур *post-grant opposition* ефективною альтернативою суду, з одночасним забезпеченням повноцінного судового контролю.

У підсумку, гармонізація з правом ЄС у цих трьох площинах повинна бути зведена не стільки до копіювання норм, скільки до вбудовування в українські процедури європейських процесуальних принципів: чітких і стислих строків, передбачуваних і пропорційних засобів реагування, технологічної сумісності обміну даними, належних гарантій для всіх учасників та прозорості рішень. Саме така «*процедурна біблія*» здатна зробити адміністративні інструменти дієвими, розвантажить суди та підніме загальний рівень правозастосування у сфері права інтелектуальної власності.

Висновки. Резюмуючи, адміністративні процедури не слід сприймати як такі, що відіграють роль другого плану. Вони однозначно утворюють каркас превентивного правозастосування у сфері інтелектуальної власності. Євросоюз демонструє узгоджену модель, у якій митні інструменти, платформи за логікою Регламенту (ЄС) 2022/2065 та «офісні» механізми заперечень і скасувань працюють як єдина система, що зменшує транзакційні витрати й розвантажує суди. Україна послідовно наближається до цієї парадигми. Ключовими пріоритетами в рамках євроінтеграційних процесів для України повинно стати завершення гармонізації процедур для онлайн-посередників у дусі Закону ЄС про цифрові послуги з належними гарантіями прав користувачів, подальша професіоналізація митної взаємодії з правовласниками та підсилення ризик-орієнтованого адміністрування, розвиток офісних проваджень — від опозицій до *post-grant* переглядів — із збереженням повного судового контролю, а також запровадження прозорой, верифікованої статистики ефективності. Реалізація цих кроків закріпить в Україні європейські стандарти швидкості, пропорційності та передбачуваності, перетворивши адміністративні інструменти на справжній стрижень захисту прав інтелектуальної власності у цифровій і прикордонній екосистемі.

Перелік використаних джерел

1. Jhering v. R., *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, 3. Aufl., Leipzig 1877, 3. Teil, 342 s.
2. Glotov S., *Viability of Intellectual Property Law in the War and Post-war Periods*, in: *THE CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN LAW. Ukrainian Case under the Conditions of War*. Edited by Tomas Davulis Ligita Gasparėnienė. Kraków: Księgarnia Akademicka Publishing, 2023. 860 p., P. 735–757. <https://doi.org/10.12797/9788381388887>.
3. Lemley M. A. *Terms of Use*, 91 *Minnesota Law Review*. 2006. Vol. 91(2). P. 459-483.
4. Reidenberg J. R. *Lex Informatica: The Formulation of Information Policy Rules through Technology*. *Texas Law Review*. 1997. Vol. 76. P. 553-593.
5. Lessig L. *Code v 2*. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fd/Code_v2.pdf (дата звернення: 01.09.2025).
6. Tsai J., Wright J. D. *Standard Setting, Intellectual Property Rights, and the Role of Antitrust in Regulating incomplete Contracts*. *Antitrust Law Journal*. 2015. Vol. 80. P. 157–188.
7. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 608/2013 від 12 червня 2013 року щодо забезпечення митними органами дотримання прав інтелек-

-
- туальної власності та про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1383/2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_021-13#Text (дата звернення: 10.09.2025).
8. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065&qid=1670837883291> (дата звернення: 03.09.2025).
 9. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790&qid=1665086935179> (дата звернення: 05.09.2025).
 10. Regulation (EU) No 386/2012 of the European Parliament and of the Council of 19 April 2012 on entrusting the Office for Harmonization in the Internal Market (Trade Marks and Designs) with tasks related to the enforcement of intellectual property rights, including the assembling of public and private-sector representatives as a European Observatory on Infringements of Intellectual Property Rights Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/386/oj/eng> (дата звернення: 02.09.2025).
 11. Regulation (EU) 2024/2822 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 amending Council Regulation (EC) No 6/2002 on Community designs and repealing Commission Regulation (EC) No 2246/2002. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/2822/oj/eng> (дата звернення: 01.09.2025).
 12. Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону : наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 648. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12#Text> (дата звернення: 01.09.2025).
 13. Покрокова інструкція: «Як подати заяву про реєстрацію об'єкта права інтелектуальної власності (ПІВ/IPR) у Митному реєстрі». URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/pokrokovaya-instruktsiia-iak-podatizaiavu-pro-reiestratsiiu-objekta-prava-intelektualnoyi-vlasnosti-piv-ipr-u-mitnomu-reiestri-1430> (дата звернення: 01.09.2025).
 14. Регламент Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0021-24#Text> (дата звернення: 02.09.2025).
 15. Імплементаційний Регламент Комісії (ЄС) № 1352/2013 від 4 грудня 2013 року про встановлення форм, передбачених у Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 608/2013 щодо забезпечення митними органами додержання прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-13#Text (дата звернення: 04.09.2025).
 16. Глозов С. Щодо питання про відповідальність провайдера послуг обміну контентом у контексті статті 17 Директиви 2019/790 : Вчення про цивільно-правову відповідальність : монографія / І. В. Спасибо-Фатеева, Л. М. Баранова, О. О. Біляев та ін. ; за ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2025. 816 с., С. 364–379.
 17. Directive 2004/48/EC of The European Parliament and of The Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/48/oj/eng> (дата звернення: 04.09.2025).
 18. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 01.09.2025).
 19. Про авторське право і суміжні права: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 29.08.2025).
-

20. Порядок реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, затверджений наказом Міністерства фінансів України № 648 від 30.05.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12#Text> (дата звернення: 09.09.2025).

Sergiy Glotov

Ph.D. (Law), Researcher of Intellectual Property Rights Enforcement Department of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Key administrative procedures in the enforcement of intellectual property rights in the EU and Ukraine

The article offers a doctrinal and comparative analysis of the instruments used to protect IP rights in the EU and Ukraine through administrative procedures. It argues that these procedures constitute the «first line» of preventive enforcement. They do not operate in isolation but form part of a multi-layered system in which private autonomy, judicial remedies, and criminal liability mutually reinforce one another. Thus, a patent invalidation proceeding before the IP office does not preclude recourse to the courts, but provides a swift and expert assessment; customs suspension does not finally resolve a dispute, but prevents harm while the right holder substantiates the claim. Together, these elements act as mutual safeguards. The article also underscores that the effectiveness of IP rights ultimately depends on the state's commitment to ensuring their protection.

The analysis reviews the EU framework for administrative enforcement of IP rights, structured around three layers: customs mechanisms under Regulation (EU) 608/2013; the horizontal obligations of online intermediaries under Regulation (EU) 2022/2065; and EUIPO procedures such as oppositions and invalidity actions, in light of the ongoing reform of design law (Regulation (EU) 2024/2822). In the Ukrainian context, the paper proposes concrete steps for harmonisation with the EU acquis: standardizing AFA and «simplified destruction» procedures with attention to small consignments and interoperable data flows; developing a transparent notice-and-action system in line with Regulation (EU) 2022/2065, complete with internal appeals, trusted flaggers, and safeguards against abuse; and strengthening the Appeals Chamber of UANIPIO as a post-grant quality filter, equipped with guarantees of independence, openness, and full digitalization.

The novelty of the approach lies in integrating these three enforcement layers — customs, platform, and office — into a single risk-oriented architecture that lowers transaction costs, enhances predictability, and at the same time, preserves full judicial oversight. The practical outcome is a roadmap for implementing the acquis, with a strong emphasis on procedural principles — proportionality, timeliness, transparency, and due process — as well as on measuring effectiveness through publicly available statistics.

Keywords: administrative procedures, protection of rights, intellectual property, preventive enforcement

*Рекомендовано засіданням відділу з питань
прав інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної власності
(протокол № 8 від 22.08.2025 р.)*

Подано / Submitted: 20.09.2025

Доопрацьовано / Revised: 08.10.2025

Прийнято до публікації / Accepted: 27.10.2025